

Компенсаторні механізми захисту як поведінковий компонент перфекціонізму особистості

О.І. Кононенко

Одеський національний університет імені І.І.Мечникова, Одеса, Україна

Paper received 17.11.15; Accepted for publication 26.11.15.

Анотація. Стаття присвячена виявленню змісту поведінкового компоненту перфекціонізму особистості. На основі аналізу зарубіжних та вітчизняних досліджень та авторської концепції диверсифікаційного перфекціонізму доведено, що поведінковий компонент перфекціонізму особистості містить механізми психологічного захисту особистості. Представлено результати статистичного аналізу щодо взаємозв'язків між показниками різних форм прояву перфекціонізму та компенсаторними захисними механізмами.

Ключові слова: особистість, перфекціонізм, поведінка, захист, компенсаторний механізм

Постановка проблеми. Феномен перфекціонізму у сучасній психологічній науці визначається як інтегративна особистісна характеристика, що проявляється у прагненні до досконалості, встановленні високих стандартів виконання діяльності, пред'явленні високих вимог до себе і до інших; тісно пов'язана з ціннісно-мотиваційною, когнітивною, емоційною, поведінковою сферами; обумовлює особливості соціальної адаптації та міжособової взаємодії.

Аналіз публікацій. Аналіз зарубіжних та вітчизняних досліджень, присвячених проблемам перфекціонізму, дозволив нам сформулювати основні положення концепції перфекціонізму, які, на наш погляд, найбільш повно та різнобічно характеризують даний складний та неоднозначний феномен. Результати досліджень Р. Hewitt, G. Flett, K. Blankstein, G. Flett, K. Blankstein також підтвердили, що високі стандарти у поєднанні із заборною на помилку і невдачу можуть мотивувати деструктивні поведінкові стратегії[5;6].

Т. Юдєєва та Н. Гаранян вказують на необхідність комплексного вивчення особливості прояву здорового та патологічного перфекціонізму за мотиваційним, когнітивним, емоційним та поведінковим критеріями [1; 4]. Вивчаючи характеристики перфекціонізму Т. Юдєєва розрізняє такі їх аспекти: структурний (відображає

очікування та домагання); когнітивний (відображає ступінь оперування зрілими когнітивними схемами); афективний (відчуття під час виконання та від виконання результатів діяльності); поведінковий (тактики вибору цілей та цілепокладання) [4]. На наш погляд, взагалі, компенсація як захисний механізм психіки є важливим підґрунтям перфекціонізму, оскільки в його основі лежать несвідомі спроби подолання реальних або уявних недоліків[3].

Основою концепції диверсифікованого перфекціонізму є багатомірність його психологічної структури, що дозволяє підходити до його вивчення як до психологічної властивості, яка в структурі особистості володіє відносною функціональною і структурною самостійністю та виражається у прагненні суб'єкта бути досконалим, бездоганним будь де та будь у чому[2].

Мета – дослідити взаємозв'язки між різними формами прояву перфекціонізму та поведінкових чинників особистості.

До поведінкових чинників віднесено механізми психологічного захисту особистості. Результати статистичного аналізу щодо взаємозв'язків між показниками різних форм прояву перфекціонізму та компенсаторних захисних механізмів представлені на рис. 1 та таблиці 1.

Таблиця 1. Значимі коефіцієнти кореляцій між показниками різних форм прояву перфекціонізму та механізмів психологічного захисту

Показники	НП	ПП	ПОС	ПОІН	ПДД	ППН	ПВН	ЗПС
ПЗз	216*					-174*		
ПЗп	178*			197*				
ПЗр	176*				175*	199*		
ПЗк						-199*	-177*	-189*
ПЗпр	-277**	-195*	-184*	-175*				
ПЗзам	-212*							
ПЗі		-179*	-196*	-179*				
ПЗЗ		-168*						

Примітка: 1) показники перфекціонізму: НП – нормативний перфекціонізм, ПП – патологічний перфекціонізм, ПОС – перфекціонізм, орієнтований на себе, ПОІН – перфекціонізм, орієнтований на інших, ПДД – перфекціонізм, демонстрація досконалості, ППН – перфекціонізм, поведінковий невияв недосконалості, ПВН – перфекціонізм, вербальний невияв недосконалості, ЗПС – загальний показник перфекціоністської самопрезентації; 2) шкали механізмів психологічного захисту: ПЗз – заперечення, ПЗп – придушення, ПЗр – регресія, ПЗк – компенсація, ПЗпр – проекція, ПЗзам – заміщення, ПЗі – інтелектуалізація, ПЗЗ – загальна спрямованість захисту; 3) рівні значимості ** - $p > 0,01$, * - $p > 0,05$.

Інформація, що подана на малюку у вигляді кореляційної плеяди наглядно демонструє наявність неоднозначних зв'язків між показниками перфекціонізму та шкалами механізмів психологічного захисту особистості.

Показник НП (нормативний перфекціонізм) на $p > 0,01$ рівні значущості від'ємно пов'язаний зі шкалою ПЗпр (проекція), в основі якої лежить процес, за допомогою якого неусвідомлювані і неприйнятні для особистості почуття і думки локалізуються зовні, приписується іншим людям і таким чином стають ніби вторинними, а також на рівні $p > 0,05$ від'ємно пов'язаний зі шкалою ПЗзам (заміщення), що проявляється в розрядці пригнічених емоцій (як правило, ворожості, гніву), які спрямовуються на об'єкти, що пред-

ставляють меншу небезпеку або більш доступні, ніж ті, що викликали негативні емоції і почуття. Також показник нормативного перфекціонізму додатньо на рівні $p > 0,05$ значущості пов'язаний з трьома шкалами психологічного захисту: ПЗз (заперечення), ПЗп (придушення), ПЗр (регресія). Нагадаємо, що дія механізму заперечення виявляється в запереченні тих аспектів зовнішньої реальності, які, будучи очевидними для оточуючих, проте не приймаються, не визнаються самою особистістю. За допомогою механізму придушення неприйнятні для особистості імпульси, бажання, думки, почуття, що викликають тривогу, стають несвідомими для особистості та витісняються. За допомогою механізму регресії особистість у своїх поведінкових реакціях прагне

уникнути тривоги шляхом переходу на більш ранні стадії розвитку лібідно, при фруструючих факторів, заміною рішення суб'єктивно більш складних завдань на відносно більш прості і доступні в сформованих ситуаціях.

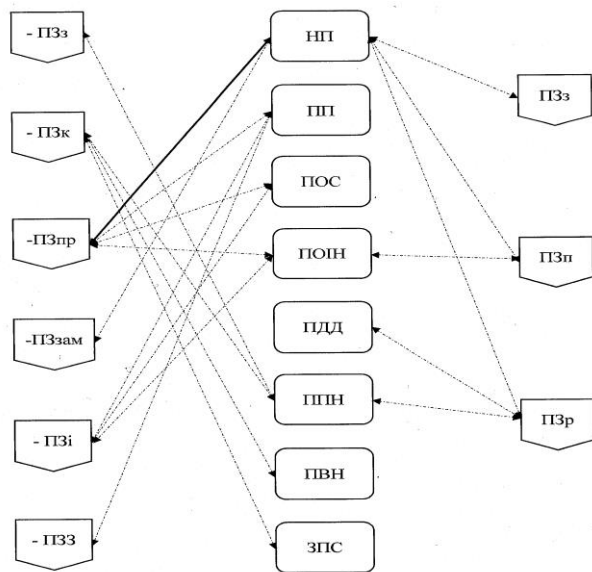

Рис. 1. Кореляційна плеяда статистично значимих взаємозв'язків між показниками різних форм прояву перфекціонізму та механізмів психологічного захисту

Показник ПП (патологічний перфекціонізм) від'ємно ($p > 0,05$) пов'язаний зі шкалами ПЗпр (проекція), ПЗі (інтелектуалізація) та ПЗз (заперечення) і ПЗк (компенсація). Механізм компенсації проявляється у спробах знайти відповідну заміну реального чи уявного недоліку, дефекту нестерпного почуття іншої якості, найчастіше за допомогою фантазування або привласнення собі властивостей, достоїнств, цінностей, поведінкових характеристик іншої особистості. Часто це відбувається при необхідності уникнути конфлікту з цією особистістю і підвищення почуття самодостатності. При цьому запозичені цінності, установки або думки приймаються без аналізу і переформування і тому не стають частиною самої особистості.

Загальний показник перфекціоністської самопрезентації (ЗПС) та показник перфекціонізму, що позначає вербальний вияв недосконалості (ПВН) від'ємно ($p > 0,05$) пов'язаний зі шкалою механізму компенсації (ПЗк).

Таким чином, проведений аналіз кореляцій констатує статистичні закономірності в угрупованні психологічних ознак перфекціонізму та компенсаторних механізмів захисту, а також підтверджує припущення про взаємозв'язки між різними формами прояву перфекціонізму та поведінкових чинників особистості. Отримані факти також надають можливість перейти до кількісного аналізу і дослідити індивідуально-психологічні особливості поведінкових реакцій суб'єкта-перфекціоніста стосовно безсвідомих механізмів протидії в критичних, стресових ситуаціях.

Показник ПДД, що позначає перфекціонізм, демонстрація досконалості додатньо ($p > 0,05$) пов'язаний зі шкалою ПЗр (регресія).

Показник ППН, що позначає перфекціонізм, поведінковий вияв недосконалості ($p > 0,05$) додатньо пов'язаний зі шкалою ПЗр (регресія) та від'ємно ($p > 0,05$) зі шкалами ПЗз (заперечення) і ПЗк (компенсація).

Таким чином, проведений аналіз кореляцій констатує статистичні закономірності в угрупованні психологічних ознак перфекціонізму та компенсаторних механізмів захисту, а також підтверджує припущення про взаємозв'язки між різними формами прояву перфекціонізму та поведінкових чинників особистості. Отримані факти також надають можливість перейти до кількісного аналізу і дослідити індивідуально-психологічні особливості поведінкових реакцій суб'єкта-перфекціоніста стосовно безсвідомих механізмів протидії в критичних, стресових ситуаціях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гаранян Н.Г. Перфекционизм и враждебность как личностные факторы депрессивных и тревожных расстройств: автореф. дисс. на соиск. научной степени д-ра психол. наук : спец. 19.00.04 «Медицинская психология» / Н.Г. Гаранян. – М., 2010. – 43 с.
2. Кононенко О.І. Диференціація видів перфекціонізму особистості / О.І. Кононенко // Теоретичні і прикладні проблеми психології. Зб. наук. праць №3(38) 2015р. с. 199-207.
3. Фрейд З. Психология бессознательного / З. Фрейд. – М.: Просвещение, 1989. – 448 с.
4. Юдеева Т.Ю. Перфекционизм как личностный фактор депрессивных и тревожных расстройств : дисс. на соискание

научн. степени канд. психол. наук : спец. 19.00.04 «Медицинская психология» / Юдеева Татьяна Юрьевна. – М., 2007. – 275 с.

5. Flett, G. L., Hewitt, R. L., Blankstein, K. R. The perfectionism cognitions inventory: reliability, validity, and association with depression. Paper presented at the annual meeting of the American Psychological Association, San Francisco, 1991
6. Hewitt, P.L., Flett, G.L., Bankstein K.R. Perfectionism and neuroticism in psychiatric patients and college students // Personality and Individual Differences, 1991, v. 12, p. 273-279.

REFERENCES

1. Garanyan, N.G. Perfectionism and hostility as personality factors of depressive and anxiety disorders: author. Diss. on competition. scientific degree of Dr. psychol. Sciences : spec. 19.00.04 "Medical psychology" / N. G. Garanyan. – M., 2010. – 43 p.
2. Kononenko, O.I. Differentiation of perfectionism personality / O.I. Kononenko // Theoretical and applied problems of psychology, Coll. Sc. Papers. No. 3(38) 2015. p. 199-207.
3. Freud, Z. Psychology of the unconscious / Sigmund Freud. – M.: Education, 1989. – 448 p.

4. Yudeeva, T.Y. Perfectionism as a personality factor of depressive and anxiety disorders. on competition of a scientific. the degree candidate. psychologist. Sciences: spec. 19.00.04 "Medical psychology" / Yudeeva Tatiana. – M., 2007. – 275 p.

5. Flett, G. L., Hewitt, R. L., Blankstein, K. R. The perfectionism cognitions inventory: reliability, validity, and association with depression. Paper presented at the annual meeting of the American Psychological Association, San Francisco, 1991
6. Hewitt, P.L., Flett, G.L., Bankstein K.R. Perfectionism and neuroticism in psychiatric patients and college students // Personality and Individual Differences, 1991, v. 12, p. 273-279.

Compensatory mechanisms of protection as behavioral components of perfectionism of personality

O.I. Kononenko

Abstract. The article is devoted to revealing the contents of the behavioral component of perfectionism of personality. Based on the analysis of foreign and domestic research and author concepts of diversification perfectionism it was shown that behavioral component includes of perfectionism of personality and psychological defense mechanisms of the individual. The results of the statistical analysis on the relationship between indicators of different forms of perfectionism and compensatory protective mechanisms are presented.

Keywords: personality, perfectionism, behavior, protection, compensatory mechanism